

Baba Kama Sources 38

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

מאי רבי ומאי רבנן! דתניא: אחד החופר בור תשעה, ובא אחר והשלימה לעשרה - האחרון חייב; רבי אומר: אחר אחרון למיתה, ואחר שניהם לנזקין. מאי טעמא דרבנן? דאמר קרא: כי יפתח וכי יכרה, אם על פתיחה חייב, על כרייה לא כל שכן! אלא, להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון. ורבי? אמר לך: הנהו מיצרך צריכי, כדאמרינן. ורבנן נמי מיצרך צריכי! אלא היינו טעמא דרבנן, אמר קרא: כי יכרה איש בור, אחד ולא שנים. ורבי? ההוא מיבעי ליה: כי יכרה איש בור - ולא שור בור. ורבנן? תרי איש בור כתיבי. ורבי? אידי דכתב האי כתב האי. וממאי דלחיובי בתרא? דלמא לחיובי קמא! לא סלקא דעתך, דאמר קרא: והמת יהיה לו, ההוא דקא עביד מיתה. והאי והמת יהיה לו מבעי ליה לכדרבא! דאמר רבא: שור פסולי המוקדשין שנפל לבור - פטור, שנאמר: והמת יהיה לו, במי שהמת שלו! אמרי: ולא ממילא שמעת מינה דבההוא דעבד מיתה עסקין? ת"ר: אחד החופר בור עשרה, ובא אחר והשלימה לכ', ובא אחר והשלימה לשלשים - כולן חייבין. ורמינהו: אחד החופר בור עשרה, ובא אחר וסייד וסייד - האחרון חייב; [עמוד ב] לימא, הא רבי, הא רבנן! אמר רב זביד: הא והא רבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן אחרון חייב - אלא היכא דלא עבד קמא שיעור מיתה, אבל היכא דעבד קמא שיעור מיתה, אפילו רבנן מודו דכולן חייבין. והא סייד וסייד, דקא עבד קמא שיעור מיתה, וקתני: אחרון חייב! אמרי: התם שלא היה בו הבל למיתה, ובא אחר והוסיף בה הבל למיתה. איכא דאמרי, אמר רב זביד: הא והא רבי, הך דקתני כולן חייבין - שפיר, הא דקתני אחרון חייב - כגון שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין, ובא אחר והוסיף בו הבל בין למיתה בין לנזקין.

רש"י מסכת בבא קמא דף נא עמוד א - ב

השלימה לעשרה - דאין כאן אחרון (לנזקין) דתרווייהו כי הדדי משוו ליה בור ובין לרבי ובין לרבנן חייבין במיתה וכ"ש בנזקין.

מיצרך צריכי - כדאמרן לעיל בפירקין /בבא קמא/ (דף נ).

אחד ולא ב' - מעטיה קרא לראשון כדמפרש לקמיה וכי מעטיה לנזקין מעטיה דאי ממיתה לא אצטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה.

שור פסולי המוקדשין - כגון בכור בעל מום שהוא של כהן דקרינן ביה שור רעהו או שור קרבן שנפל בו מום ונפדה דקרינא ביה שור רעהו ואפ"ה לענין בור פטור דכתיב והמת יהיה לו מי שראוי לו להאכיל נבילתו לכלבים יצא זה כו' דהכי אמרינן בבכורות (דף טו) גבי פסולי המוקדשין שנפדו תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך אבל שור שנגחו חייב כדמפרש לקמיה בפירקין ולהכי נקט פסולי המוקדשים דאילו קדשים תמים מאי אריא בור אפי' שור שנגחו נמי פטור דכתיב שור רעהו ולא שור הקדש.

לאו ממילא כו' - כלומר תרתי שמעת מיניה.

סייד וסייד - שמתחילה רחב היה ולא היה בו הבל כל כך וזה שסיידו קצרו.

כ"ד - עשה בו ציורין בכתלים בטיח הסיד שטח בו.

לימא הא - דקתני חייבין רבי היא דאמר לעיל גבי חופר בור תשעה הואיל ועבד בו שיעור נזקין דהוי שותף בנזקין והכא דעבדי קמאי שיעור מיתה הוו כולם שותפין בתשלומי מיתה.

והא - דקתני אחרון חייב וראשון פטור.

רבנן - דדייקי איש אחד ולא שנים.

אפילו רבנן מודו - דכי כתיב מיעוטא אחופר בור ט' כתיב דליכא לחיוביה מן והמת יהיה לו דהא מסקנא דמילתא מן והמת יהיה לו נפקא לן דההוא דעבד שיעור מיתה מחייב ומיהו כולה מילתא לא מצינו למילף מינה דעיקר קרא לכדרבא אתא.

שלא היה בה הבל למיתה - שהיתה רחבה הרבה מש"ה פטור אף בנזקין כדאמרינן איש אחד ולא שנים דהוה ליה כחופר בור ט' ובא אחר והשלימה לעשרה.

הא והא רבי - דאילו רבנן כי היכי דפטרי חופר ט' מנזקין פטרי נמי הכא לקמאי.

כגון שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין - הלכך ראשון פטור אף בנזקין ואליבא דרב דאמר להבלו ולא לחבטו ואליבא דרבי אצטריך לשנויי שלא היה בו הבל אפי' לנזקין דאילו היה בו הבל לנזקין הוי ראשון שותף לנזקין ולשמואל דאמר אף על החבטה חייבה תורה מוקי לה במלא ספוגות בקרקעותיו דאין כאן חבט.

תוספות מסכת בבא קמא דף נא עמוד א - ב

האחרון חייב - דוקא הוא בשביל שחידש מיתה שלא היה מתחילה אבל ראשון ח' וזה ט' כולם חייבין בנזקין כמו זה י' וזה עשרים.

בור י' ובא אחר והשלימו לעשרים - והוא הדין ל"א למאי דפריך עלה מסייד וכייד ומשני הא רבי והא רבנן.

שלא היה בו הבל למיתה - שהיה רחבו יותר מעמקו.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

ובא אחר וסייד וכייד אחרון חייב לימא הא רבי והא רבנן. וקא סבר האי מקשה דבא אחר והשלימו לעשרים לאו דוקא אלא ה"ה להשלימו ל"א, דהא סיידו וכיידו לפי מה שהיה סבור עכשיו לאו מעשה גמור הוא אלא כל דהו, ופריק דהכא נמי מעשה גמור הוא דעבד דמעיקרא לא הוה הבל למיתה ובא אחר והוסיף בה הבל למיתה.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

אחד החופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לעשרים וכו'. נראה דהוא הדין אם השלימו לאחד עשר מדפריך עלה מסייד וכייד דקאמר אחרון חייב דאי הוה תני שניהם חייבין הוה ניחא ליה אף על פי שהאחרון לא עשה שיעור מיתה אלא תוספות הבל בעלמא. ה"ר ישעיה ז"ל.

אבל הרא"ה ז"ל כתב ז"ל: אחד חופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה פירוש והוא הדין חופר בור שמונה ובא אחר והשלימו לתשעה אחרון בלבד חייב בנזקין אבל החופר בור עשרה ובא אחר והוסיף שנים או שלשה טפחים לא עבד ולא כלום וקמא חייב דעבד ביה שיעור בין למיתה בין לנזקין אבל ודאי החופר בור עשרה ובא אחר והשלימה לעשרים ובא אחר והשלימה לשלושים כלם חייבין. ע"כ. וגם התוספות והרשב"א ז"ל והרא"ש ז"ל חולקים על הרא"ה ז"ל.

ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ה סימן כז

כז. דין שאם חפר אחד בור ט', ואחד השלימה ל"א. אז האחרון חייב, בין למיתה ובין לנזקין, ואם אחד ח' ואחד השלימה לט', שניהם חייבים בנזקין. וכן אחד י', והשני השלימה לכ', והשלישי לל', כולם חייבים. אבל אם חפר אחד בור י', ובא אחר ועשאו י"א. או אפילו עד י"ט, האחרון פטור לגמרי. וכן אם אחד חפר י', והשני הניח אבן עליה, והשלימה לכ'. נמי כולם חייבים, וה"ה חפר אחד בור ח', ובא אחר והניח אבן טפח עליה, נמי כה"ג. ואם אחד חפר ט', והשני הניח אבן טפח עליה, האחרון חייב:

תניא (נ"א ע"א), אחד חופר בור תשעה, ובא אחר והשלימה לעשרה, האחרון חייב. ר' אומר, אחר אחרון למיתה, ואחר שניהם לנזקין. כי טעם דרבנן, דכתיב (שמות כ"א, ל"ג) כי יכרה איש בור, אחד ולא שנים. ומניין דבתרא מחייב, דילמא קמא חייב, משום דכתיב (שם, ל"ד) והמת יהיה לו. דפשטיה דקרא

משמע האחרון, מי שעבד שיעור מיתה. וא"ל שהמקרא ממעט לעניין מיתה שהאחרון דוקא חייב. דזהו פשיטא, דהא לא עבד קמא שיעור מיתה. אלא אף אניזקי קא ממעט. דהא סוף סוף השני עבד עיקר הבור שיש בו כדי להמית מיניה. ור' אומר, אידי דכתיב ברישא דקרא כי יפתח איש בור, דדרשין מיניה לעיל בפרקין איש בור ולא שור בור, כתב נמי כי יכרה איש בור. והלכה כרבנן לגבי רבי, דאין הלכה כרבי מחבירו. וגם לעיל בפ"ק סימן כ"ו. משמע, דסתמא מתניתן כרבנן, וגם הסוגיא דהכא כותיהו קיימא. דהא רבא בעי אליביהו טפח כו' כדלקמן. וכן פסקו כל הגאונים.

וכתבו התו' (ד"ה האחרון) דוקא בכה"ג, שהאחרון חידש מיתה, שלא היה מתחילה. אבל חפר אחד ח' ואחד ט' כולם חייבים, כמו חפר אחד י' ואחד כ'. וכן פסק הרא"ש (סימן ח') ותניא נמי הכי בסוגיא, שאם חפר אחד בור י', ובא אחד והשלימה לכ', ואחד לל', כולם חייבים. ומוקי בגמרא (נ"א ע"ב) האי ברייתא כרבנן. ואף שבלישנא אחרינא מוקי כר'. מ"מ נראה דלא פליגי הך תרווייהו לישנא אהדדי. ושניהם אמת, דאתיא כולה כרבנן, ואתיא כולה כרבי. ונ"ל דוקא בכה"ג, משום דדמי לאחד חפר בור ח' ושני ט', אבל חפר אחד י', והשני י"א, או אפילו י"ט, האחרון פטור לגמרי. דהראשון עבד בור שיש בו כדי להמית. והשני לא עבד שיעור בור. דלא הוה אלא כמי שמרבה בחבילות, כמו שפסקו התו' בפ"ק (לעיל י' ע"ב ד"ה מאי) בסוגיא דהכשרתו במקצת נזקו כו'. ואף שכתבו התו' הכא (ד"ה בור י') אהך ברייתא, ה"ה אחד י' והשני ל"א. היינו לפי הס"ד, דפריך אהאי ברייתא מברייתא אחרית, אחד חפר בור י', והשני סייד מבפנים, או כייד בצירין בטיח הסיד, וקצרו מבפנים. שהיה מתחילה רחב, ולא היה בו הבל הרבה. ובא זה והוסיף בו הבל, האחרון חייב. לימא הא ר' והא רבנן, לפי זה ה"ה אחד י' ואחד י"א נמי לרבי כולם חייבים, דדומה לסייד וכייד, אבל לפי האמת, דמשני הך ברייתא דסייד וכייד איירי שמתחילה לא היה בו הבל למיתה. וזה קצרו, ועבד בו הבל שיעור מיתה. משום הכי האחרון חייב. אבל אם היה בו מתחילה הבל למיתה. שאף שזה קצרו ומוסיף בו הבל פטור. אם לא שהוסיף הבל כשיעור מיתה, דהוה כבור אחרית, וזה לא יתכן בסייד וכייד, אם לא שחפר אחד בור י', ובא השני והשלימה לכ', ואחד לל', אזי כולם חייבים, אבל לא בענין אחר. ומסקינן בגמרא (נ"א ע"ב), אמר רבא (ה"מ) חפר אחד בור ט', ובא השני והניח אבן ע"פ הבאר, והשלימה לעשרה, השני חייב. ונראה, דממילא שמעינן, אם אחד חפר בור (א') [ח'] ובא השני והניח אבן טפח עליה, שכולם חייבים בנזקין, וכן אחד חפר י', ובא השני והניח אבן עליה, והשלימה לכ', כולם חייבים, כדפי':

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף י עמוד א

החופר בור תשעה. הוא הדין אם לא עשה הראשון אלא ארבעה או חמשה טפחים ובא השני והוסיף טפח נסתלקו מעשה ראשון והא דנקט והשלימו לעשרה משום דפליגי עלייהו רבי ואמר אחר אחרון למיתה וכו'. הר"ר יהונתן ז"ל.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף י עמוד א

והא איכא מרבה בחבילות ואלא דבלאו איהו אזלא מאי קא עבד. פירוש טפי מאינך כדפירשתי. ודבר זה תימה לרבינו שמשון ז"ל וכי מפני שהשליך בו עץ אחד במדורה גדולה יתחייב הא הוה ליה כחופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לאחד עשר דאין חייב אלא ראשון לגבי מיתה. ור"ש אומר דלהכי נקט מרבה חבילות דמשמע ששם בו חבילה גדולה שראוי לעשות כל ההיזק לבדו ודמי לחופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשים דכל חד וחד עבד ביה שיעור מיתה. ע"כ. רבינו ישעיה ותלמיד רבינו פרץ ז"ל.

קצות החושן סימן שפג

(א) חמשה חבילות. והיינו דמפרש הרמב"ם להא דפריך בפ"ק דב"ק (י, א) והא איכא מרבה בחבילות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ו מחובל (הי"ד) וע"ש. ואיכא למידק בהא דכתב הרמב"ם ואם אין ידוע משלמין בשוה, ואמאי הא כל חד וחד מצי אמר אני לא הזקתי אלא האחרון וכן האחרון שמא הוזק בראשון והיכי מוציאין ממונא בספיקא. ונראה דהרמב"ם יש לו ראייה לזה ממה דאמרו בפרק האומנין (ב"מ) דף פ' (ע"א) היכי דלא שני בה מאן משלם, אמר רב פפא דנקט פרשא וכו' ואי דוכתי דמחזקי גונדרי תרווייהו משלמין, ופירש רש"י (ד"ה תרווייהו) שהיה להם ליזהר מאד ובדבר מועט שעיוות אף המנהיג הוא נשבר והוי דבר המוטל

בספק וע"ש. ומשמע דשנים שהזיקו ביחד והספק בין שניהם דמשלמין בין שניהן בשוה, וה"ה הכא באינו יודע משלמין בשוה. אלא דבתוס' שם (ד"ה ואי) כתבו פירש בקונטרס משום דהוי ספק כו', ואין נראה דלא ס"ל כסומכוס אלא כרבנן והמוציא מחבירו עליו הראיה (ב"ק לה, ב) ואי הוי ספק שניהם פטורים, וע"ש שפירשו משום דשניהן פשעו, וא"כ לפי שיטת תוס' ה"נ בחבילות אם אינו ידוע כולן פטורין, ולכן יש לתמוה במה שסתמו בטור וש"ע כדברי הרמב"ם כיון דנשמע מדברי תוס' דכה"ג פטורין.

ועוד דנראה גם לדעת רש"י הכא פטירי כולן ומשום דודאי אנו קי"ל כרבנן ודלא כסומכוס, אלא דאיכא דוכתי בש"ס דפסקו דינא דחלוקה בממון המוטל בספק ואפילו במוחזק וכמ"ש תוס' בפרק המוכר את הבית (ב"ב) דף (ס"ג) [ע"ב] (ע"ב) ד"ה אתמר להאי גיסא ע"ש שכתבו דבכמה מקומות בש"ס דפסקו דין חלוקה ומשום דבכל אלו היה נראה לחכמים שיחלוקו והיכא דאתמר אתמר והיכא דלא מפרש גמרא מידי אית לן למימר המוציא מחבירו עליו הראיה ע"ש, וא"כ לדעת רש"י דמפרש האי דגונדרי דאמרי בגמ' משלמין תרווייהו דהוא מספק היינו נמי משום דנראה לחכמים בגמ' דכה"ג חולקין, וא"כ היינו דוקא בגונדרי דאתמר אבל היכא דלא אתמר לא אית לן למיקם אכללא דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואפשר כיון דלפירוש רש"י אתמר בגמ' בשנים שהזיקו בגונדרי דתרווייהו משלמין, בשאר נזקין נמי בספק משלמין תרווייהו. אלא דאכתי תיקשי כיון דלשיטת תוס' אמרינן כה"ג דפטירי ולא אתמר כלל א"כ ה"נ פטירי וצ"ע, ועיין מ"ש בסימן שפ"ח ס"ק (י"ג) [י']:

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף י עמוד ב

בין בבת אחת וכו'. בין בבת אחת פטורין משום דאין ידוע על ידי מי נהרג בזה אחר זה פטורין משום דדרשינן כל נפש כוליה נפש משמע. אבל ליכא למימר דמאי דפטירי רבנן בבת אחת היינו משום כל נפש דאם כן רבי יהודה דפליג עלייהו דרבנן ודריש כל דהו נפש ליחייב נמי בבת אחת. תלמיד הר"ר פרץ ז"ל.

בית הבחירה למאירי מסכת בבא קמא דף י עמוד ב

מי שהכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות ומת מכחם כלם פטורים מדיני אדם ולא סוף דבר בבת אחת שאין הדבר מוכיח אי זה קרב מיתתו אלא אף בזה אחר זה פטור אף האחרון אף על פי שקרב את מיתתו שנאמר כל נפש אדם עד שיהרוג אחד כל הנפש ויראה לי שאם לא היה בכלן כדי להמית והכהו אחרון מכה שיש בה כדי להמית נהרג עליו ממה שהתבאר במקומו שאם זרקו עשרה אבן זה אחר זה ולא היתה באחת מהן כדי להמית ואחרון זרק אבן שיש בה כדי להמית האחרון נהרג עליו:

רש"י מסכת סנהדרין דף עח עמוד א

כל נפש להביא וכו' - דמשמע כל דהוא נפש.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ד הלכה ו

הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות ומת בין שהכוהו בזה אחר זה בין שהכוהו כאחת כולן פטורין ממתת בית דין, שנ' כל נפש אדם, עד שיהיה אחד שהרג כל הנפש, והוא הדין לדחפוהו שנים או שכבשוהו שנים לתוך המים, או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהן והרג, כולן פטורין.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף נג עמוד ב

ואיכא למידק אשמעתין שור ואדם שדחפו את האדם בבור ואפילו בכונה היאך השור משלם את הכופר, דהא השור פטור ממתת כיון שהוא והאדם דחפוהו, דהוה להו כהכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דבבת אחת דברי הכל פטורין וכל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין את הכופר לרבא אי ס"ל כרבה, ולפי מה שכתבתי דרבא אליבא דרבה הוא דבעי אשו שלא בכונה אי משלם דמים וא"נ דהדר ביה מתוך תיובתא דאותבין לרבה ניחא, אלא אי כרבה ס"ל קשיא, וראיתי בתוס' שדחקו הרבה בפירוקה ואמרו שלא דחפו ביחד אלא כל אחד דחף בפני עצמו, וזה דחוק מאד דכולה שמעתין בתר רישא גירא ורישא ביחד דחפוהו ואיך יאמר בסיפא אם דחף האדם פטור ואם דחף השור חייב, ועוד וכי אתא רבא השתא לאשמועינן דאדם פטור מכופר ושלישים של עבד ושור חייב מקרא מלא דבר הכתוב, אלא כשעשו מעשה בשתוף אתא לאשמועינן וכו' נתן דכל דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי, ואי משום הכוהו

עשרה בני אדם מסתברא לי דל"ק ולא מידי דע"כ לא אמרו אלא בשהכוהו עשרה בי' מקלות דליכא איש כי יכה כל נפש אבל הכא כיון שדחפוהו ביחד כחד חשבינן ליה, ודומיא דכי יכרה איש בור דבעי' אחד ולא שנים ואפ"ה כשעקרו שניהם חוליא בבת אחת קרינא ביה איש בור, ואילו הטילו שנים א' באש יחד שאינו יכול לצאת ממנו חייבים, דאי לא אדתני עשרה בעשר מקלות ליתני שדקרוהו שנים בבת א' דהוי רבותא טפי, ומיהו אפשר לדחות דמשום פלוגתא דבזה אחר זה נקטה, וליתא דאף היא הוה מצי למיתני ולאפלוגי בשדקר זה אחר זה דלרבנן פטור ולר' יהודה האחרון חייב, וצל"ע בזה.